

Dr Vesna Ćorić

**NAKNADA ŠTETE PRED EVROPSKIM
NADNACIONALNIM SUDOVIMA**

Institut za uporedno pravo, Beograd, 2017. - 176 strana

U jesen 2017. godine u izdanju Instituta za uporedno pravo u Beogradu, objavljena je naučna knjiga *Naknada štete pred evropskim nadnacionalnim sudovima*, autorke dr Vesne Ćorić, naučnog saradnika Instituta za uporedno pravo. Monografija je nastala kao rezultat rada na projektu Srpsko i evropsko pravo - upoređivanje i usaglašavanje (evidencioni broj 179031), koji Institut realizuje na osnovu finansijske podrške Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. U knjizi su predstavljeni rezultati istraživanja nedovoljno ispitano, graničnog područja pravnih disciplina međunarodnog javnog i građanskog (odštetnog) prava.

Sadržaj knjige organizovan je u četiri poglavlja. U prvom poglavlju, koje nosi naslov Opšte napomene o međunarodnim režimima naknade štete, autorka određuje predmet istraživanja i uvodi čitaoca u problem koji istražuje. U monografiji je analizirano na koji se način i pod kojim uslovima ostvaruje pravo na naknadu štete u postupcima koji se vode pred dva, za evropske zemlje, najznačajnija nadnacionalna suda: Sudom pravde Evropske unije i Evropskim sudom za ljudska prava. Stoga autorka u drugom poglavlju knjige analizira materijalno pravo i procesne odredbe koje se primenjuju pri dosuđivanju naknade štete u postupcima pred Sudom pravde, dok u trećem poglavlju objašnjava, na isti način struktuirano, postupak koji se vodi pred Evropskim sudom za ljudska prava. u kome je moguće ostvariti pravo na pravično zadovoljenje. U četvrtom poglavlju autorka poredi postupke ostvarivanja naknade štete pred Sudom pravde i pred Evropskim sudom za ljudska prava, ukazuje na razlike i preporučuje izmene, kako normativnog okvira, tako o prakse, kako bi se izgradili transparentniji i usklađeniji režimi naknade štete.

Premda u savremenom međunarodnom pravu deluje dvadeset međunarodnih sudskih tela, u monografiji su isključivo ispitivani materijalnopравни i procesni uslovi ostvarivanja prava na naknadu štete pred Sudom pravde Evropske unije i Evropskim sudom za ljudska prava. Razlozi što je predmet istraživanja ograničen na dva najvažnija nadnacionalna evropska suda povezani su sa činjenicom da njihovu praksu uvažavaju nacionalni sudovi u državama članicama Evropske unije i Saveta Evrope, a da su se, pored toga, jurisdikcije dva suda tokom poslednje četiri decenije delimično preklapile, naročito u oblasti zaštite ljudskih prava, što dolazi do izražaja i kod ostvarivanja prava na naknadu štete. Autorka ograničava analizu, kada je reč o aktima i praksi Suda pravde, na opšti režim naknade štete na osnovu člana 340 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

Ispitujući uslove za ostvarenje prava na naknadu štete u postupcima koji se vode pred Sudom pravde i Evropskim sudom za ljudska prava, autorka je morala najpre da objasni njihovu, u različitom stepenu izraženu, nadnacionalnost i supsidijarnost i neobavezujući karakter nedovoljno razvijenih odštetnih mehanizama. Autorka, međutim, ne prihvata argument o “nezrelosti” međunarodnih odštetnih mehanizama, koji postoje kratko vreme u međunarodnom pravu, uočivši da je međunarodno pravo poznavalo odštetne mehanizme znatno pre druge polovine dvadesetog veka (strana 21).

Odštetni mehanizmi u postupcima pred Sudom pravde Evropske unije i pred Evropskim sudom za ljudska prava opisani su po istoj strukturi, što olakšava međusobno poređenje i olakšava čitaocu da prati izlaganja, da jasnije uoči specifičnosti svakog sudskog postupka, čak i da proveri zapažanja autorke. Ona ispituje materijalnopravne uslove za uspostavljanje vanugovorne odgovornosti za štetu prouzrokovanu povredom prava Evropske unije, odnosno povredom Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, a potom analizira procesne pretpostavke za ostvarenje prava na naknadu štete, po ugledu na sistematiku Gatmena (Gutman). Izneta analiza normativnog okvira i tumačenja pravnih standarda temelji se ne samo na teorijskim argumentima i na analizi relevantnih međunarodnih pravnih akata Evropske unije i Saveta Evrope i njihovih tela, nego i na brojnim primerima iz prakse oba nadnacionalna suda, koji su istraženi metodom analize sadržaja.

Autorka ne samo da objašnjava na koji način se primenjuju odštetni mehanizmi u sudskim postupcima nadnacionalnih sudova i koje su njihove specifičnosti, nego jasno ističe na koji je način evoluirala sudska praksa. Izabrani pristup odlikuje samo onoga ko suvereno vlada problematikom koju istražuje. Autorka, praktično, usmerava čitaoca od jednog do drugog zapaženog problema, objašnjavajući mu uzroke nedoslednosti

sudske prakse, promene u tumačenju pojedinih pravnih standarda i razloge uvođenja specifičnih dopunskih kriterijuma ili ograničenja u primeni odštetnih mehanizama, koji nisu čvrsto inkorporisani u postupke nadnacionalnih sudova i ne omogućavaju (potpunu) naknadu štete, odnosno pravično zadovoljenje oštećenih.

U četvrtom poglavlju autorka ispituje međusobne sličnosti i razlike odštetnih mehanizama koji se koriste u praksama Suda pravde i Evropskog suda za ljudska prava. Poređenje materijalnopravnih uslova za uspostavljanje vangovorne odgovornosti za štetu pokazuje da postoji restriktivniji režim u praksi Suda pravde, nego u praksi Evropskog suda, dok su, iz aspekta privatnih tužilaca, bolji i jasniji uslovi za postupke pred Sudom pravde u pogledu kruga aktivno legitimisanih lica, njihovog položaja i rokova u kojima mogu poneti tužbe radi naknade štete, nego pred Evropskim sudom za ljudska prava. Različiti položaji dva suda utiču i na režim izvršenja njihovih presuda, budući da presude Suda pravde predstavljaju izvršni naslov u unutrašnjem pravnom poretku države članice, što nije slučaj sa presudama Evropskog suda za ljudska prava. Konstatacija je autorke da “nedorečenost, nekonzistentnost i netransparentnost sudske prakse u primeni prava na naknadu štete svakako negativno utiče kako na efikasnost obeštećenja, tako i na pravnu sigurnost lica koja su oštećena povredom određenog prava zajemčenog Evropskom konvencijom ili pravnim poretkom Evropske unije” (strana 132), kao i da neusaglašenost između dva sistema dodatno umanjuje pravnu sigurnost, zbog razlika u procesnopравnim sredstvima. Ona ocenjuje da mogućnost nastanka normativnog sukoba između nadnacionalnih sudova zbog preklapanja njihove nadležnosti u domenu obeštećenja još uvek predstavlja više teorijsku nego praktičnu mogućnost, ali da rezultati istraživanja u dovoljnoj meri pokazuju da bi trebalo uskladiti dva sistema, ne samo radi jačanja pravne sigurnosti, već i da bi se podstaklo njihovo legitimno delovanje. Ostaje samo da se složimo sa iznetim zaključkom.

Veliko istraživačko iskustvo i činjenica da je 2014. godine Vesna Ćorić doktorirala na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, odbranivši sa odlikom doktorsku disertaciju pod nazivom *Odnos Evropskog suda pravde i Evropskog suda za ljudska prava*, doprineli su kvalitetu njene najnovije monografije, koju bi, u prenesenom značenju, mogli uporediti sa precizno izrađenom minijaturom u kojoj u punoj meri dolazi do izražaja majstorstvo slikara. Takav zaključak temelji se na sledećim okolnostima. Sistematika monografije je na prvi pogled vrlo jednostavna i logična. Nju je, međutim, bilo teško dosledno sprovesti, zato što se razlikuju uslovi, kako materijalni, tako i procesni, u postupcima koji se vode pred dva nadnacionalna suda. Postojala je i druga teškoća: uprkos tome što je predmet istraživanja jasno opredeljen, činjenica da su odštetni mehanizmi

uzgredno uključeni u postupke koji se vode pred svakim od nadnacionalnih sudova nametala je potrebu da se objasni sadržina osnovnih sporova i način kako se u sporove iz osnovne nadležnosti sudova uključuju odštetni mehanizmi. Autorka je našla pravu meru - da ne napravi nepotrebnu digresiju, a da istovremeno na zadovoljavajući način objasni specifične nadležnosti oba suda. Treće, što smatram naročito važnim, autorka se nije zadržala na prikazu aktuelne sudske prakse, nego je ukazala na razvojni put prakse i jednog i drugog suda, na nedoslednosti i odstupanja, a to je mogao da uoči i objasni samo onaj ko odlično vlada materijom o kojoj piše. U maniru poštenog naučnog radnika, autorka spremno priznaje da postoje pitanja na koja ni doktrina, ni ona, nisu mogli dati konačni odgovor, kao što, sa druge strane, bez ustezanja kritikuje nedoslednosti sudske prakse i jednog i drugog suda i ukazuje na posledice. Ponekad čitalac ima utisak da se ona stavlja u poziciju eventualnog privatnog tužioca koji bi pokrenuo postupak pred nadnacionalnim sudovima.

Dobar stil autorke, sposobnost da jasno izrazi svoje misli i da znalčki izabere prave argumente, koji se nude gotovo na svakoj strani knjige, doprinose da čitalac čita "očima autorke" i stiče utisak da je knjiga mogla da bude napisana jedino onako kako je to ona učinila. Sve što je napisala deluje logično, uverljivo i tačno, budući da je rezultat ozbiljnog istraživačkog poduhvata, u kome je bilo potrebno proučiti brojnu literaturu, konsultovati mnoge pravne izvore i izvore sudske prakse Suda pravde i Evropskog suda za ljudska prava, koji su navedeni pri kraju knjige. U prilogu su, pored toga, navedeni izvodi iz odabranih pravnih akata koji su izvori prava za građanskopravne mehanizme.

Knjigom *Naknada štete pred evropskim nadnacionalnim sudovima* autorka dr Vesna Ćorić je dala značajan doprinos teoriji međunarodnog prava: na primeru odštetnih mehanizama u praksi oba evropska suda ona je, u suštini, kao kroz staklenu prizmu, „prelomila“ sudsku praksu, poziciju i nadležnosti oba suda, objasnila međusobne sličnosti i razlike, moguća prožimanja njihovih nadležnosti i povezanost sa zaštitom ljudskih prava. Najvažnije je to što je ukazala na nedoslednosti, protivrečnosti, neadekvatna tumačenja pravnih standarda i posledice koje to ima ne samo po pravnu sigurnost, nego i na podriivanje legitimiteta sudova. Zato knjiga dr Vesne Ćorić može biti interesantna i korisna kako pravnim znalcima, tako i studentima i svima koje zanima da li bi i na koji način mogli da ostvare pravo na naknadu štete u postupcima pred nadnacionalnim sudovima.